

האם הגיעה שעת האמת בהתנהלות למול חמאס?

קובי מיכאל | 22 בדצמבר, 2021 | גיליון 1544

מאז מבצע "שומר החומות" מסתמן שהאמירה הישראלית ש"מה שהיה הוא לא מה שיהיה" אכן תקפה, אך לא במשמעות שאליה כיוונה ההנהגה הישראלית. מיצובו האסטרטגי של חמאס לאחר סבב העימות טוב מזה שהיה לפניו וניתן לומר שאמנם ישראל הצליחה להשיב את השקט ברצועת עזה וממנה לאחריו, אך מחירו במונחים אסטרטגיים גבוה יותר מזה שנכון לישראל לשלם. חמאס, כארגון טרור, הפך אויב מסוכן יותר בכלל ובהינתן מערכה בחזית אחרת או מול איראן בפרט. לכן, זו השעה בה על ישראל לשקול מחדש את מהלכיה מול הארגון. עליה ליטול את היוזמה, בעיתוי הנוח ביותר מבחינתה ולא בעיתוי הנכפה עליה על ידי חמאס, לפגיעה מתמשכת ואנושה בתשתיות הצבאיות של הארגון בכל זירות פעולתו - גם במחיר פגיעה בסיכוי להגיע להסדרה. הימנעות מפעולה בכיוון זה עלולה להתברר כחלופה גרועה ומסוכנת יותר מאשר היעדר הסדרה.

מאז מבצע "שומר החומות" במאי 2021 ממשיכה ישראל, בסיוע התיווך המצרי, בניסיונות להגיע להסכם הסדרה משמעותי עם חמאס. ההנהגה הישראלית הכריזה ביותר מהזדמנות אחת בעקבות מבצע "שומר החומות", כי "מה שהיה הוא לא מה שיהיה" והקפידה להדגיש שכל הסדרה ברצועת עזה חייבת לכלול את השבת גופות החיילים אורן שאול והדר גולדין ואת השבתם של שני האזרחים הישראלים המוחזקים ברשות החמאס. אמירות נוספות, אם כי רפות יותר, נשמעו גם בהתייחס להפסקת תהליך ההתעצמות הצבאית של חמאס. חמאס מנגד, הדגיש כי מבחינתו יש הפרדה ברורה בין הסכם הסדרה, שתכליתו שיקום הרצועה ושיפור המציאות ההומניטרית באזור, לבין המשא ומתן בנושא השבת הגופות והאזרחים. עוד הבהיר חמאס שאין בכוונתו לדון כלל ועיקר בהיבטים הקשורים לבניין הכוח הצבאי שלו, ולמעשה מאז סיום מבצע "שומר החומות" הוא משקיע מאמץ עליון בחידוש המלאים, בשיקום התשתיות הצבאיות ובפיתוח אמצעים צבאיים - רקטות מדויקות וכבדות, כטב"מים, רחפנים, וכן כוח ימי.

בימים האחרונים, שבמהלכם גם צוין יום השנה ה-34 לייסוד החמאס בעצרות המוניות ברצועת עזה ומחוצה לה, משמיעים מנהיגי חמאס ברצועת עזה איומים חוזרים ונשנים, ובכללם אולטימטום מפורש כלפי ישראל, בדבר כוונה לחולל הסלמה ביטחונית עד סוף חודש דצמבר, אם לא תחול התקדמות ניכרת לקראת הסדרה, על פי התנאים שהציב הארגון. במקביל, מרים חמאס ראש בגדה המערבית ופועל באופן מתריס ומתגרה כלפי הרשות הפלסטינית. למרות האיסור להניף דגלי חמאס, נרשמו תהלוכות חוזרות ונשנות של חמושים,

פעילי חמאס, בג'נין ובערים נוספות בגדה, וכן פעילות אלימה של תאי הסטודנטים של חמאס (אל-כתלה) בקמפוסים שבאוניברסיטאות ביר-זית וא-נג'אח, כשהם לבושים במדי הארגון חמאס ואף נושאים נשק.

החלטת חמאס לשגר רקטות לכיוון ירושלים ב-10 במאי 2021, שהובילה למבצע "שומר החומות", סימנה שינוי באסטרטגיית הפעולה של הנהגת הארגון, אשר החליטה לפעול לשינוי כללי המשחק מול ישראל; למצב את חמאס כמגן ירושלים, הפלסטינים בירושלים והמקומות הקדושים; להביך את הרשות הפלסטינית ולערער את מעמדה ואת יציבותה - כל אלו כדי למסד את מעמדו כאלטרנטיבה לפת"ח ולרשות הפלסטינית. "שומר החומות" התנהל בשני ממדים מקבילים: בעוד חמאס מתמקד בממד התודעתי, כשהמערכה הקינטית (הרקטות) היא האמצעי למיצוב מעמדו כמוביל המאבק הפלסטיני בתודעה הציבורית הפלסטינית והישראלית כאחת, צה"ל התמקד בממד הקינטי ואת ההישגים מסגר בהתייחס ליעדים הצבאיים שהושמדו ולמספר פעילי חמאס שנפגעו, תוך האדרת יכולותיו המבצעיות והמודיעיניות.

למעשה, השינוי באסטרטגיית הפעולה של חמאס היה רחב הרבה יותר. הנהגת חמאס ברצועת עזה, שעד מבצע "שומר החומות" התמקדה בענייני הרצועה ולא גילתה עניין מיוחד בגדה המערבית, החליטה להפוך את הגדה למנוף לקידום יעדיה ברצועת עזה ולביסוס מעמדה בהנהגת החמאס בכללותה. מידת המעורבות במתרחש בגדה המערבית עלתה והנהגת הארגון ברצועה, יחד עם צאלח אל-ערורי, המופקד על הגדה המערבית בהנהגת חמאס, אימצו "אסטרטגיית התנגדות דואלית" ("Dual Resistance Strategy"), שבמהותה היא מאמץ לשמר רגיעה ביטחונית ברצועת עזה לצד מאמץ מתפתח ואינטנסיבי לבסס תשתית בגדה המערבית לביצוע טרור נגד ישראלים בשטחי הגדה, מזרח ירושלים וישראל. המאמץ הצבאי לא מסתיים בהשלמת מלאים ובפיתוח יכולות צבאיות נוספות ברצועת עזה, לצד בנייה וביסוס של תשתית הטרור בגדה המערבית; לצד מאמצים אלו פועל הארגון - בסיוע ובהכוונה איראנית ובתיאום עם חזבאללה - לפיתוח תשתית צבאית גם בדרום לבנון. בנוסף, הארגון פועל להתססת השטח במזרח ירושלים ומנסה לבסס ערוצי קשר גם עם אזרחי ישראל הערבים.

התכלית של חמאס, במסגרת אסטרטגיית ההתנגדות הדואלית, היא להגיע להסכם הסדרה ברצועת עזה, שיכלול את הסרת הסגר ויאפשר לשקם את הרצועה ולשפר בה את המציאות ההומניטרית. השיקום בתורו יאפשר לארגון לבסס את הלגיטימציה הציבורית והפוליטית שלו ברצועה ומעבר לה ויבסס מעמדו כמוביל המאבק הלאומי הפלסטיני באופן מוצלח ונחוש יותר מהרשות הפלסטינית ומהפת"ח. כן מיועדת ההסדרה לאפשר לחמאס לבסס תשתית לקראת סבב העימות הבא מול צה"ל. כל זאת, לצד פיתוח התשתית הצבאית והפוליטית של הארגון בגדה המערבית ומעבר לה והעצמת הטרור נגד ישראל בשטחי הגדה ובישראל, במטרה לערער את יציבות הרשות הפלסטינית והלגיטימיות שלה עקב הגברת חיכוך בין צה"ל לאוכלוסייה הפלסטינית בשטחי הרשות.

עדות להתעצמות הצבאית של חמאס בגדה המערבית היא העלייה הניכרת במבצעי המעצרים של כוחות הביטחון הישראליים ובמספר הגדל של תשתיות טרור פעילות ומאורגנות ופיגועים משמעותיים שמסוכלים. הנתונים מצביעים על תדירות יומיומית של מעצרים וסיכולים לצד מספר גדל של יידויי אבנים, בקבוקי תבערה ופיגועי דקירה ודריסה. עדות נוספת לנחישות חמאס היא הרפיון של מנגנוני הביטחון הפלסטינים מול פעילות חמאס. בחלק מהמקרים, מנגנוני הביטחון של הרשות נמנעים מעימות חזיתי עם פעילי חמאס, גם אם הם חמושים, הפועלים באופן גלוי נגד הרשות הפלסטינית, בג'נין למשל או בקמפוסים של האוניברסיטאות. במקרים אחרים, מנגנוני הביטחון נוחלים הצלחה מוגבלת למדי ונחשפים לביקורת ציבורית גוברת, המשקפת שחיקה בתמיכה בהם ובלגיטימיות שלהם.

על כן, מאז מבצע "שומר החומות" מסתמן כי האמירה הישראלית ש"מה שהיה הוא לא מה שיהיה", אכן תקפה, אך לא באופן שאליו כיוונה ההנהגה הישראלית. מיצבו האסטרטגי של חמאס לאחר סבב העימות טוב יותר מזה שהיה לפניו. ישראל הקלה את הסגר הביטחוני על רצועת עזה, כפי שלא עשתה מאז תפס חמאס את השלטון ברצועת עזה. לצד 10,000 היתרי עבודה בישראל שניתנו לפועלים מהרצועה, ניתנו גם הקלות בייבוא ובייצוא סחורות ובכניסת חומרים דו-שימושיים לרצועה. גם מצרים הקלה במידה משמעותית את המגבלות במעבר רפיח ואף החלה בביצוע מספר פרויקטים של שיקום ברצועה, תוך הכנסה בלתי-מפוקחת של חומרי בנייה לאזור. לא זו בלבד שלאחר סבב העימות שופרו התנאים ההומניטריים ברצועת עזה, אלא שחמאס חזק יותר בזירה הפלסטינית מבחינה פוליטית, בכל הנוגע לתשתיות הצבאיות שלו מחוץ לרצועת עזה ובכלל זה בדרום לבנון, ובעיקר בטוח יותר בעצמו. זאת, למרות תחושת מצור גוברת ברצועת עזה, לאחר השלמתו באחרונה של המכשול הביטחוני שהקימה ישראל בגבול הרצועה.

לאולטימטום שמשמיעים מנהיגי חמאס ברצועת עזה כדאי להתייחס ברצינות, מכיוון שהם משקפים בבירור את ראייתם את המציאות וכיצד הם מבקשים לקדם את יעדיו האסטרטגיים של הארגון. בהינתן "משחק סכום אפס" בין חמאס לבין הרשות הפלסטינית, כל שיפור והישג של החמאס הוא הפסד של הרשות הפלסטינית, מה שמעלה את הסיכוי לכרסום באפקטיביות התפקוד שלה בשטחי הגדה המערבית ואף להוביל לעליה בחיכוך בין צה"ל לאוכלוסייה האזרחית, עד כדי התפרצות אלימה רחבת היקף.

ישראל אמנם הצליחה להשיב את השקט הביטחוני ברצועת עזה וממנה לאחר מבצע "שומר החומות", אך מחיר השקט, במונחים אסטרטגיים, גבוה יותר מזה שנכון מבחינת ישראל לשלם. חמאס, כארגון טרור שפיתח יכולות צבאיות מטרידות ושוקד בנחישות על פיתוח התשתיות הצבאיות בגדה המערבית ובדרום לבנון, לצד מאמץ פוליטי מול אזרחי ישראל הערבים והידוק שיתוף הפעולה עם איראן, הפך לאויב מסוכן יותר בכלל ובהינתן מערכה בחזית אחרת, שמעבר לזירת הדרום או מול איראן בפרט.

זו השעה בה צריכה ישראל לשקול מחדש את מהלכיה מול הארגון. עליה לקעקע ולנטרל את אסטרטגיית ההתנגדות הדואלית שלו ולהבהיר כי בראייתה, חמאס הוא מקשה אחת ולכן כל פעילות טרור בגדה המערבית או בדרום לבנון היא כפעילות טרור מרצועת עזה והאחריות מוטלת גם על הנהגת החמאס ברצועת עזה, שאינה מנסה עוד להסתיר את מעורבותה בזירות שמעבר לזירת הרצועה. על ישראל ליטול את היוזמה, בעיתוי הנוח ביותר מבחינתה ולא בזה שייכפה עליה על ידי חמאס, לפגיעה מתמשכת ואנושה בתשתיות הצבאיות של הארגון בכל זירות הפעולה שלו - גם במחיר של פגיעה בסיכוי להגיע להסדרה. הימנעות עלולה להתברר כחלופה גרועה ומסוכנת הרבה יותר מאשר היעדר הסדרה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט